

КНИЖКОВИЙ ФОНД ТА ЧИТАЧІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ (1866–1918 РР.)

Ретельно вивчаючи становлення Житомирської публічної бібліотеки як одного з найбільш активних центрів культурного життя України в контексті формування її книжкового фонду та фонду періодичних видань, а також просвітницько-наглядових заходів з метою перш за все читальних занять під час перебування бібліотеки – 1866 р. – і до 1918 р.

Ключові слова: Житомирська публічна бібліотека, Волинь, книжковий фонд, періодика, відвідувачі, читальні заняття.

Волинь завжди вважалася одним з найбільш активних центрів культурного життя України. Її значення різно зростає під час інтенсифікації процесів національного відродження в середині та другій половині XIX ст. разом із суттєвими покращеннями культурно-просвітницького руху в Україні. У той час на волоських землях відкривалися значимі школи, формувалися наукові товариства, відкривалися бібліотеки. Протягом часу Житомирська російська публічна бібліотека була важливим культурним осередком Волині. Окрім задоволення місцевих читальних потреб житомирців, вона була культурно-просвітницьким та науково-критичним центром губернії. При бібліотеці організувалися виставки й концерти, читальні клуби та сесії, наукові товариства організували свої зібрання, виставки відомі широкому загалу Волинських церковно-археологічних товариство та Товариство дослідників Волині [3, с. 4].

Актуальність теми вивагає в тому, що історія цієї бібліотеки тісно пов'язана з культурним та просвітницьким рухом України XIX – початку XX ст. і відкриває новітні розвідковий культурного життя на Волині та політику формування російськомовних книжкових фондів, а також освітніх заходів діяльності публічної бібліотеки. Разом з тим, історія Житомирської книгозбірні практично не досліджувалася фактично з бібліотечної справи України. Існують лише загальні короткі згадки та історичні нарис, де цей період практично не висвітлюється, як, наприклад, у статті В. А. Печомерова [24].

Метою нашого дослідження є аналіз історії формування книжкової фондиції міст з перших публічних бібліотек на території Південно-Західного краю Російської імперії – Катеринославської російської публічної бібліотеки, а також характеристика мілітування колекційної та кола їхніх читачань, читачів, користувачів та працівників.

Джерелом базово дослідження є бібліотечні звіти, промовителіні в архіві мілітування книжкової релі фонди та читачів бібліотеки, що ґрунтовно розкривають загальну діяльність бібліотечного руху; документи про створення та функціонування бібліотеки, які зберігаються у ф. 442 «Катеринослав Катеринослав, Волновий та Подільський генерал-губернаторів Центрального державного історичного архіву України, м. Київ (далі – ЦДІАК); звіти Розпорядчого комітету Катеринославської російської публічної бібліотеки та річні звіти, надруковані на сторінках «Волновий губернії відомостей».

З часу створення бібліотеки, що відкрила свої двері для мілітування 10 (23) квітня 1866 р., читачі губерніального міста Катеринослава та навколишніх повітів за наявності пашу мали змогу отримати доступ до її книжкового фонду, який постійно поповнювався. На момент відкриття бібліотеки її книжковий репертуар був невеликим. У своїй промові від 18 квітня 1866 р. з нагоди відкриття закладу голова його Розпорядчого комітету А. М. Волновий повідомив, що нині в бібліотечній парамітується 746 книг творів у 1538 томах [1]. Це були переважно популярні наукові книги, твори творів російських письменників, церковна література, деякі історичні твори. З них 394 книги у 1351 томах були предіями бібліотекою та релією відрава колекції, а решта – помертуваною небадлуваними громадянами [10, с. 133].

Упродовж 1866–1867 рр. книжковий фонд також активно поповнювався за рахунок померти. Так, у звіті за 1866–1867 рр. читаємо: «У квітні місяці помертувано Катерино Олександрівною Дімітрівною на російській мові 7 книг, що становить 9 томів. Поміщенням Штаріном 2 книги – 10 томів» [11, с. 178]. «У травні місяці помертувано Михайлом Івановичем Чертковим 4 книги та 3 карти» [11, с. 180]. «У червні місяці помертувано поміщиком Штаріном одна твір, що становить 2 томи» [11, с. 222]. «Поміщенням на користь публічної бібліотеки наступні твори: 1) поборок Паліса рівнен провінціями Російської імперії – майором у відставці Бордіасовим та 2) крив мілітарного права Кішаківського, 2-й том, доречним Кривковим» [1, с. 97]. «Від Міністерства Народної Освіти помертувано на користь Катеринославської публічної бібліотеки одна твір французькою мовою, що складає три томи (*L'empire des Tsars par Schœdler*)» [1, с. 463].

Серед дарувальників бібліотек були приватні особи, чиновники та державні установи, а поширені також відомі відомі пересуїм професійні чи інші інтереси своїх дарувальників.

Уже на початок 1848 р. інформація звітів за 1847–1874 рр. подана не за календарним роком, а за період з 1 квітня попереднього року до 1 квітня поточного року. – А. II) в бібліотечній налічувалося 1317 книг творів у 3046 томів. Станом на 1 квітня 1871 р. фонд бібліотек нараховував 4704 томи оригінальних російських книг, перекладених творів та періодичних видань; 17 томів іноземними мовами; 19 карт та зовсім ні 48 зразків мінеральної гірської породи та мінералів [19, с. 3]. 1 квітня 1872 р. фонд бібліотек становив уже 2243 книги творів і періодичних видань, а 3263 томи. За наступний рік зменшилася кількість відомостей на 171 книгу а 470 томів, у тому часі як 423 придбаних томів; 1 том і 1 том, подарований І. Я. Рудковим; 39 творів у 46 томів, складених з журналі. Таким чином, на 1 квітня 1873 р. бібліотечний фонд мав 2414 книг творів у 3733 томи [21, с. 3].

У звіті Волинського губернатора за 1875 р. зазначено, що «заснована десять років тому на ініціативу й на зматт Уряду Житомирської губернії бібліотека у міській ролі продовжувала перебувати в розвитку. Станом на 1 січня поточного року в ній нараховувалося 1130 творів у 7217 томів» [3, ар. 41]. На 1 січня 1880 р. в бібліотечі було 1959 книг творів у 9647 томів. Одномісно зазначено, що для задоволення потреби читачів їм відпускалися книги для читання з книгарні Катерини [6, ар. 72 та]. Станом до послуг читачів була ще й приватна книгарня-читальня, а свої мова, було знайти книги, відсутні в губернській бібліотечі.

Ситуація з бібліотечним книжковим фондом швидко покращувалася. Так, станом на 1 січня 1888 р. книжковий фонд бібліотек нараховував уже 4 596 книг творів у 18893 томи. Було усталоно штатом, що найменш працює у травні 1884 р. [23, ар. 34–36].

Згідно зі звітом Волинського губернатора за 1891 р., у бібліотечі нараховувалося 5275 книг у 38273 томи, у тому часі було придбано за міський період 289 творів [3, ар. 62 та].

Інформація з звітів за 1867–1874 рр. була подана не за календарний рік, а за період з 1 квітня попереднього до 1 квітня поточного року. Щодо художньої літератури, наявної в бібліотечі, то перерахунок творів російських митців слова (Л. М. Толстой, В. С. Саломов, І. О. Гончаров, І. С. Тургенев, А. П. Чехов, О. С. Пушкін, Ф. М. Достоевський, М. Горький, В. І. Родіонов-Давидов, Д. Н. Мамин-Сибіряк, В. В. Крестовський, М. С. Лесков, В. Г. Короленко, В. Г. Боліславський та інші) та російськомовні переклади творів класиків світової літератури (Е. Золя, Г. Селмагер,

Т. Майн-Рид, О. Дюма, В. Гюго, Г. Байр, Ді. Г. Байрон, Г. Котс, Ч. Дікенс, А. Дюма, Да. Ф. Купер, В. М. Теннісон, Г. де Мопассан, В. Шекспір, В. Скотт, Е. Вернер, Ф. Шмеллергоф. Усі вони користувалися значною пошитою серед читачів. Зокрема, в цій бібліотеці на 1899–1903 рр. налічувалося, що в 1900, 1901, 1902 та 1903 рр. найбільше книг було отримано на творчі А. П. Чехова [4, ар. 16 та –17; 28, ар. 194 та –195].

У цілому на 1899–1903 рр. налічувалося відомості про наявність книжкового фону. Так, станом на 1 січня 1906 р. в бібліотеці налічувалося 7796 книг у 22306 томах. За 1909 р. було придбано 238 книг у 238 томах, що разом з передплатуваними її журналами на 1 січня 1910 р. становило 8045 книг у 22668 томах [20, ар. 104 та –105]. Найкращу частину бібліотечного фонду складали передплатувані періодичні видання. Так, у 1887 р. налічувалося: 26 лист. зокрема: «Северная Пчела», «Санкт-Петербуржское ведомство», «Русский Инвалид», «Варшавские Ведомости» (з додатками), «Московские Ведомости» (з додатками), «Голос», «Судебный Вестник», «Кавказская», «Москва», що видавалися Ассенином, «Волынские Губернские Ведомости», «Волынские Еврейские Ведомости», «Друг Народов», «Восток», «Курляндские», «Никола», «Кіевский Вестник», «Належностаровинна поезія», «Одесские ведомости», «Наша» (з додатком архівів), «Русский», що видавалися Погодінов, «Сівер» (з додатком), «Советская русская промышленность и торговля», «Сия Отечество» (з додатком), «Современные известия», «Указомъ Правительственных распоряжений по Министерству Финансов», «Министерствомъ коммерция выставка в Париже»; а також 29 журналів, зокрема: «Отечественные Записки» (у 3 прим.), «Собрание иностранных романов» (у 3 прим.), «Русский Вестник» (у 3 прим.), «Литературная библиотека» (у 2 прим.), «Справник» (з сучасним листом), «Християнское чтение», «Чтение в Императорском обществе История и древностей Российского», «Журнал Министерства Юстиции», «Сборник сведений и материалов по ведомству Министерства Финансов», «Известия Императорского Русского географического общества», «Народная беседа», «Вестник Европы» (у 2 прим.), «Восток Света» (з додатком), «Природа и земледелие», «Русский Архив», «Вестник Западной России», «Натуралист», «Всемирный труд» (у 2 прим.), «Дело», «Живой Вестник», «Библиотека лучших иностранных романов и повестей в русском переводе» (у 2 прим.), «Всемирный путешественник», «Новый Русский библио», «Педогогический Сборник», «Переводы отдельных романов», «Сборник переводов для любителей чтения с картинками», «Сельское хозяйство и лесоводство» (з додатком «Специальное» платок), «Учитель», «Практическое образование», «Юридический Вестник» [2, ар. 22–23 та.]. Деякі періодичні видання,

напрямки, «Журнал Министерства Народного Просвещения», «Киевские университетские известия» та «Записки Императорской Академии Наук» бібліотека отримувала на безоплатній основі.

Щорічно кількість періодики, що передавалися, збільшувалася. Так, в наступному, 1869 р. бібліотека отримувала лише 26 періодичних видань, серед яких було 17 журналів та 9 газет [13, с. 3], а в 1870 р. їхня кількість збільшилася до 25 найменувань (17 журналів і 8 газет) [19, с. 3]. У звіті Розпорядного комітету за 1871/1872 р. зазначено такі цифри: 27 періодичних видань (19 журналів і 8 газет) бібліотека отримувала у 1871 р. та 25 видань (16 журналів і 9 газет) – у 1872 р. [13, с. 6]. Поступово їхня кількість збільшувалася та становила в 1874 і 1875 рр. вже відповідно 28 (20 журналів і 8 газет) та 34 (24 журнали та 10 газет) періодичних видань [14, с. 3–4].

У 80–90-х роках XIX ст. спостерігається розвиток Житомирської публічної бібліотеки – значно збільшується її матеріальна база та книжничка. До 1880 р. кількість періодичних видань за періодом зростає до 48 найменувань (35 журналів і 13 газет) [15, с. 4], а в 1885 р. – до 50 найменувань (26 журналів і 24 газет) [14, с. 6]. У 1892 р. бібліотека отримувала 45 найменувань періодичних видань (37 журналів і 28 газет) [14, с. 5]. У звітах за 1899–1903 рр. зазначено наступні дані: 1899 р. – надійшло 53 найменування, 1900 р. – 53, 1901 р. – 45, 1902 р. – 50 і в 1903 р. – 46 [4, арк. 16].

Водночас з останніх звітів Розпорядного комітету бібліотека зменшувала, що в 1910 р. вона отримувала такі журнали: «Киевские университетские известия» (надходила безоплатно в 1 прим.), «Русская Мысль» (у 2 прим.), «Современный Мир» (у 3 прим.), «Исторический Вестник» (у 1 прим.), петербурзькі газети «Новое время», «Свет», «Русский Недельник», московські «Русские Ведомости», «Голос Москвы», «Русское Слово», одеські «Одесские Новости»; офіційні «Капитализм», «Киевская Мысль» та місцеві «Воляньє», «Життя Воляньє», «Воляньє Останин» [20, арк. 163]–[164]. Стож ці показники свідчать про значне погіршення її матеріальної бази.

Серед періодичних видань найбільш популярним у читачів користувалися у 1870–90-х роках численні «Вестник Европы», «Отечественные записки», «Дело», «Русский Вестник», а в 1880-х роках популярності набуває літературно-налітний журнал «Русская мысль», яку бібліотека передавала в 2–3 примірниках через загальний фонд. На одному примірнику в бібліотечі були представлені такі журнали: «Современник», «Путь», «Военный Сборник», «Морской Сборник», «Русское Слово», «Литературный Вестник», «Исторический Вестник»,

«Женский Вестник», «Странник», «Сборник иностранных романов», «Новый Журнал Иностранной Литературы», «Вестник Иностранной Литературы». На меж XIX–XX ст. бібліотека, покладаючи на величезній фінансовий стан, призначенням, передбачувала ще «Русскую мысль», «Русское обозрение», «Русское богатство», «Русскую Старину», «Родник», «Русской Армию», «Киевскую Старину» та інші й.

Крім того, в квітні на 1892 р. зазначалося, що фонди бібліотеки містять журнали з цивільного та кримінального права, а також релігійну періодику – журнал «Богословский Вестник». Проте кількість книгів на них була мізерною [18, с. 5].

Географія видаваних газет була достатньо широкою: німецька, єврейська, московська, польська, варшавська й петербурська преса завжди були в наявності в бібліотекі, але, звісно, найбільше було петербурзьких газет [17, с. 5–6; 18, с. 5].

Аналіз діяльності публічної бібліотеки в м. Катаньорі буде неможливим без характеристичних її відділень, які за своєю кількістю, соціальним статусом та віросповіданням були дуже різними. Зокремов уяву на цей осбд, які зазначалися членами бібліотеки. Так, відповідно до §2 Статуту російської публічної бібліотеки в містечку Катаньорі та Кам'янка-Подільська, затвердженого міністром внутрішніх справ старо-старширою П.О. Вигуревим 5 липня 1893 р., особа, які щорічно сплачували на членство 5 руб., вважалася членом бібліотеки, а такі, що зробили одноразовий внесок у розмірі 100 руб., вважалися засновниками та користувалися правами членів бібліотеки довічно [8, арк. 16а–16б]. А вже в редакції від 2 липня 1913 р. Статутом зазначалося, що членами бібліотеки ставали особи, які щорічно сплачували 3 руб. Разом з тим, якщо особа не сплачувала щорічного внеску протягом двох років, її відраховували з числа членів [25, арк. 1308]. Членами бібліотеки мали можливість стати також безплатно (§15 Статуту), у той час як інші читачі дозвані були сплачувати записочний збір відповідно до їхньої категорії.

Так, §19 Додаткових правил і умов для читачів книг у Катаньорській російській публічній бібліотекі, затвердженого Володимиром губернатором М.І. Чернишова 3 жовтня 1894 р., зазначалося дві категорії передплачуваних бібліотеки, які в свою чергу поділялися на річних, сімрічних і місячних. Відмічалося вони тим, що читачи книг в бібліотекі й брали їх задовго на різних умовах: річні передплачували і категорії сплачували 10 руб., сімрічні – 5 руб. 50 коп., місячні – 1 руб.; в той час, коли річні передплачували і категорії сплачували 6 руб., сімрічні – 3 руб. 50 коп., місячні – 60 коп. [8, арк. 17]. (В редакції Статуту – і від 1896 р., і від 1913 р. – читачів поділяли на дві категорії, одна з яких у всіх звітах бібліотеки йдеться про три категорії

читачів. – І. Н.). Разом з тим, нормативними документами бібліотеки було передбачено безкоштовну видачу книг дошкільцям та школярам одного з класів Республіканського комітету. Правила та умови такої видачі література опублікована Республіканським комітетом та затверджені губернатором.

На момент відкриття Житомирської публічної бібліотеки послугами її абонентів користувалося 618 читачів. Читачами відвідували лише 29 осіб (24, с. 18). Проте слід відмітити, що не всі відвідувачі бібліотеки були її користувачами. Дев'ять читачів, перебуваючи окремою абонементом, брали книги дошкільцям відвідувачів лише один раз.

Крім того, Республіканський комітет бібліотеки ніяк не сплатив за тімчасову кількість передплатників, але й про кількість подарунків і заборгованих відвідувачів не сказав. Зокрема, в листі за травень 1866 р. повідомляло, що на місяць бібліотеку відвідувало 1599 осіб, за червень того ж року – 1776 осіб. Серед відвідувачів дорослі відповіли було 294 і 284, друцтвами – 57 і 109, чоловіками – 289 і 262, жінками – 135 і 170, купців – 168 і 220, викладачів навчальних закладів – 47 і 128, виконавців губернської гімназії – 236 у червні, виконавців таксомоторних класів – 9 і 11, виконавців ремісничого училища – 255 і 141, помічників – 15 і 29, різноманітних – 12 у червні, жінок – 4 і 12 (11, с. 186; 11, с. 222).

Кількість читачів бібліотеки постійно збільшувалася. Так, у 1878 р. щоденна кількість відвідувачів бібліотеки становила 29–30 читачів, а річна – 10640, серед них щоденно відвідувачів чоловіками – 2584, жінками – 2432, дітьми – 936, особам різної вікової та статеві – 497, викладачам навчальних закладів – 476, друцтвами – 274 (7, арх. 551а). Як видно з наведеного даних, кількість відвідувачів стабільно зростала, а серед читачів гналися постійні відвідувачі бібліотеки.

За 1887 р. послугами бібліотеки читачі скористалися 24083 рази та було надано 17802 книги (23, арх. 34–36).

На межі XIX–XX ст. бібліотека продовжує свою культурно-просвітницьку роботу. Так, у 1899 р. її щорічний передплатників була 702 особи, серед них 646 носили частину та читали книг вдома, а 36 мали змогу читати книги та поручку членів Республіканського комітету або інших установ. Уже наступного, 1900 р. передплатниками бібліотеки була 697 осіб (662 за частину і 35 за поручку), 1901 р. – 709 (689 і 20), 1902 р. – 692 (678 і 12), 1903 р. – 595 (575 і 20) (4, арх. 38).

У 1904 р. користувачами послугами бібліотеки 621 читач. Серед них читачів I категорії було 20, II категорії – 52 та III категорії – 549. Крім того, у 1909 р. передплатниками бібліотеки за 15 коп. на місяць була 412 осіб, а окремою абонементом, які сплачували 5 коп. за день, користувалися фондами бібліотеки було зареєстровано 118 осіб. Таким відвідувачам

наділяли скляцями, в яких знаходилися суми та терміни, протягом якого вони мали право користуватися бібліотекою [26, арк. 104ов–105].

Крім того, в звітах керівної верстви уряду і на гендерну інтеграцію читачів. Серед відвідувачів, зокрема, були і чоловіки, і жінки. Читачами у бібліотеці було в разі небагато, але ж чоловіків та й жінкам було чимало зрештою в разі постійно зросталося. Наведено деякі дані про читачів. У 1885 р. кількість чоловіків і жінок становила відповідно 8280 і 1880 осіб; у 1891 р. – 5943 і 1634; у 1899 р. – 17897 і 5217; у 1903 р. – 26790 і 3883 [3, 16; 17, 18; 22].

Таким чином, у період з 1856 р. по 1910 р. Житомирська публічна бібліотека була важливим культурним та просвітницьким осередком не лише Волинської губернії, але й усього Північно-Західного краю Російської імперії. Прилучилися до краєвих творів російської та світової література, популярних віршованих видань того часу мали значну кількість необхідних верств населення та порушило чимале Республіканське колективу бібліотеки. Її фонди щорічно поповнювалися новими надходженнями як за рахунок видань, надісланих намою бібліотекою, так і за рахунок подарунків книг, журналів, карт, глобусів тощо. Кількість читачів бібліотеки також щорічно збільшувалася, серед них були люди, різні за своїм соціальним статусом, освітнім походженням, віросповіданнями та статтю. Це свідчить про стабільний розвиток бібліотеки в другій половині XIX – на початку XX ст.

Список використаних джерел

1. Великий П. О публічній Житомирській Публічній бібліотеці в Волинській губернії: відомості, 1867. – № 27. – С. 93, № 119. – С. 463.
2. Держ. арх. довідковий розписи мостів і дамб в порученнях архівно-судових. 1 вересня 1864 с. – 22 жовтня 1864 с. – Центральної державної історичної архів України, м. Київ (далі – ЦДАК), ф. 442, арк. 47, стр. 482, ч. 1, арк. 1–308.
3. Держ. арх. довідковий розписи Волинського губернатора на 1881 год. 8 марта 1881 с. – ЦДАК, ф. 442, арк. 623, стр. 180, 182 арк.
4. Держ. арх. довідковий розписи Волинського губернатора. 28 февраля 1894 с. – 6 октября 1893 с. – ЦДАК, ф. 442, арк. 687, стр. 37, арк. 1–32.
5. Держ. арх. довідковий розписи Волинського губернатора з оповідей воєначальницького отамана о состоянии губернии на 1875 год. 31 августа 1878 с. – ЦДАК, ф. 442, арк. 53, стр. 446, 37 арк.
6. Держ. арх. довідковий розписи Волинського губернатора з оповідей воєначальницького отамана о состоянии губернии на 1879 год. 6 августа 1880 с. – ЦДАК, ф. 442, арк. 533, стр. 158, 123 арк.
7. Держ. арх. довідковий розписи Волинського губернатора з оповідей воєначальницького отамана о состоянии губернии на 1878 год. 7 августа 1879 с. – ЦДАК, ф. 442, арк. 532, стр. 181, 189 арк.

8. Дело по инициативе Волынского губернатора об освобождении Житомирской Публичной библиотеки от платы за пользование ее помещения. 20 января 1881 г. – 28 июля 1881 г. – ЦДАХ, ф. 442, оп. 538, стр. 74, арх. 16–18а.

9. Мисир С. М. Русские и таинственный образ Волны в фондах Национальной библиотеки Украины Киев В. Л. Бердасового: история, текст, значение произведения. – К.: Вид-во НБУВ, 2007. – 242 с.

10. Открытие житомирской публичной библиотеки. Речь Волынского *и* Волынской губернской ведомости, 1880. – № 18. – С. 112–113.

11. Отчет Житомирской русской публичной библиотеки *и* Волынской губернской ведомости, 1884. – № 23. – С. 178; № 24. – С. 188; № 29. – С. 121.

12. Отчет о состоянии Житомирской Русской публичной библиотеки в 1869 году *и* Волынской губернской ведомости, 1870. – № 45. – С. 3; № 46. – С. 3.

13. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1871/72 год *и* Волынской губернской ведомости, 1873. – № 33. – С. 3–7.

14. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1874/75 год *и* Волынской губернской ведомости, 1875. – № 40. – С. 3–6; № 41. – С. 3–4.

15. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской Русской Публичной библиотеки. За 1880 год *и* Волынской губернской ведомости, 1881. – № 21. – С. 4.

16. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки. За 1885 год *и* Волынской губернской ведомости, 1886. – № 78. – С. 3–6.

17. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1891 год *и* Волынской губернской ведомости, 1892. – № 34. – С. 3–6.

18. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1893 год *и* Волынской губернской ведомости, 1893. – № 35. – С. 3.

19. Отчеты Распорядительного комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 3 год, с 1 апреля 1870 г. по 1 апреля 1871 года *и* Волынской губернской ведомости, 1871. – № 53. – С. 3–4.

20. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1868 год. – ЦДАХ, ф. 442, оп. 604, стр. 35, арх. 94–108.

21. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки за 1872/73 год *и* Волынской губернской ведомости, 1873. – № 56. – С. 3; № 57. – С. 3.

22. Отчет Распорядительного Комитета Житомирской русской публичной библиотеки *и* Волынской губернской ведомости, 1887. – № 44. – С. 3–3.

23. Отчет Распорядительного Комитета о состоянии Житомирской русской публичной библиотеки за 1885, 1886, 1887 годы. 26 марта 1888 г. – 23 мая 1888 г. – ЦДАХ, ф. 442, оп. 538, стр. 196, арх. 1–36 (стр. 1–3 + брошюра, 18 + брошюра, 33 + брошюра).

24. Пашков В. А. Собрание книг (130 книг Житомирской общинной университетской публичной библиотеки) *и* Дамаски. Библиотека по древнейшему

структурі читальні і бібліотечно-просвітницького напрямку. Матеріали Науково-бібліотечно-просвітницької конференції по 150-річчю Житомирської обласної наукової універсальної бібліотеки. 23-25 травня 1996 р. / збірн. прац. Житомир: М. КС. – Катеринопіль: БОО «Поліграфікан», 1996. – С. 17-19.

23. Уманець Тетяна. Бібліотечна діяльність бібліотечно-читальних і просвітніх культурних бібліотек у с. Житомир. – ІЛЛІАД, ф. 442, кв. 404, сар. 443, в. IX, арк. 1306-1307.

1. Pyysal

The book collection and readers of the Zhytomyr Public Library (1866-1918).

Volyn has long been considered as one of the most active centers of Ukrainian cultural life. In the middle and the second half of the XIX century the process of the national renaissance formation in the context of the substantial cultural and educational movement in the region takes place on its territory. The Zhytomyr Russian Public Library, founded in 1866, has thereof become one of the cultural centers of the region alongside with educational institutions and scientific societies. The issue of the Public Library activity in Zhytomyr has not been considered properly in scientific literature, there are only general short essays on the issue. In the article we have attempted to study the institution activity by quantitative and qualitative analysis of its book collections as well as the characteristics of the library visitors, the range of their reader interests, the donors and admirers. During the research process we have revealed the archival documents, which help to reconstruct the history of foundation and activity of one of the first public libraries on the territory of the Southern-Western region of Russian Empire – the Zhytomyr Russian Public Library. The scientific research results expand knowledge in the area of the cultural and educational movement in the region in the stated period in general and the regional history of the library science in particular.

Key words: the Zhytomyr Public Library, Volyn, book collections, periodicals, visitors, reader inquiries.

Н. Н. Драйман

Книжный фонд и читатели Житомирской публичной библиотеки (1866-1918 гг.)

Волинская область считалась одним из наиболее активных центров культурной жизни Украины. В середине и второй половине XIX в. на ее территории проходит один из важнейших процессов национального возрождения и зарождения существенного культурно-просветительского движения в регионе. Одним из культурных центров края, наряду с учебными заведениями и научными обществами, в те годы стала Житомирская русская публичная библиотека, основанная в 1866 г. В научной литературе недостаточно изучены вопросы о деятельности публичной библиотеки в с. Житомир – существует лишь общие короткие очерки, посвященные этой теме. В статье предпринята попытка изучить деятельность учреждения путем количественного и качественного анализа ее книжного фонда, а также характеристика посетителей библиотеки, круга их читательских интересов.

ф. 442, кв. 404, сар. 443, в. IX, арк. 1306-1307

дирекцией и постановлением. В ходе работы над исследованием выявлены архивные документы, которые позволяют реконструировать историю создания и деятельности одной из первых публичных библиотек на юго-Западе юго-Российской империи – Житомирской русской общественной библиотеки. Результаты научного исследования расширяют знания в сфере культурно-просветительского движения в регионе в указанный период и обогатили региональную историю библиотечного дела в частности.

Ключевые слова: Интернет; информационные ресурсы; электронная библиотека; электронное издание; электронный документ.